



## Bettina og Peters fantastiske samling

# DE GAMLE SALMEBØGER ER HISTORIER OM LEVET LIV

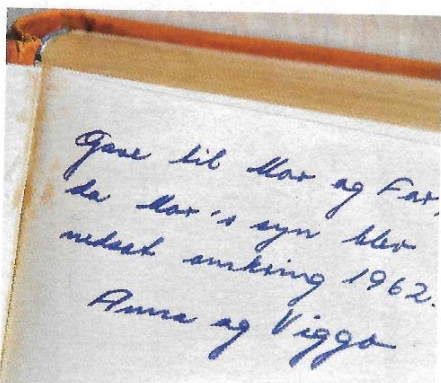
Salmebogen er uløseligt knyttet til livets store begivenheder. I dag låner vi en i kirken, men engang medbragte man altid sin egen, der også fungerede som statussymbol. Mød parret bag Danmarks største private samling, og hør hvilke fascinerende historier de gamle salmebøger gemmer på.

Bog med hjerteklap fra 1784.



## Vores børn driller os med, at samlingen er vores femte barn

Salmebogen her kostede en femmer i en genbrugsbutik, men parret købte den på grund af den historie, som den korte tekst fortæller.



En salmebog kunne også være en forlovelsesgave. Her et eksemplar pyntet med kærlighedssymboler og med de to elskendes initialer indgraveret i sølvpladen på midten.

Salmebog med hjemmelavet pynt, formentlig af messing. Havde man ikke penge til at betale en sølvmed for at udsmykke sin salmebog, måtte man jo gøre det selv.



"Lul-lul rokken går..."

Vi har hørt sangen og måske også selv sunget med på stroferne uden helt at forstå, hvad det er far famler med i fjerde vers:

*"Far ta'r ned så tung en bog,  
med Gud han hvisker sammen,  
famler lidt ved spændets krog og lukker  
med et: Amen!*

Lul-lul! rokken går..."

Jeppe Aakjær skrev teksten til *Spurven sidder stum bag kvist* i 1910, og forklaringen på det med famleriet er ganske enkel.

– Det er spændet på salmebogens sølvbeslag, som han har svært ved at åbne, fortæller Bettina Noer.

Og er der noget Bettina og hendes mand Peter, ved noget om, så er det sølv og salmebøger! De to morsingboer har en privat samling på omkring 1500 salmebøger, som går cirka 400 år tilbage i tiden. Fordi?

– Salmebøgerne er en samling af alt det væsentlige til det åndelige liv, siger Bettina.

Du har nok også siddet med en salmebog mellem hænderne. Til en begravelse, en barnedåb eller måske et bryllup, men når du tænker tilbage, kan du næppe huske præcis, hvordan den så ud.

For 100 år siden ville du ikke have været i

tvivl, for da ville salmebogen have været din egen. Dengang kom salmebøger ikke i sæt, og enhver måtte derfor synge fra sin egen bog. En bog som endnu længere tilbage i tiden har været den eneste bog for mange, og som derfor var langt mere end blot en samling salmer. Faktisk er det kun lidt over halvdelen af en salmebog, der er salmer.

## SØNDAG VAR SHOWTIME

I 1600-tallet konkurrerede bogtrykkerne om at lave så fuldendt en salmebog som muligt, fordi det netop oftest var folks eneste bog. Derfor samlede man op til 14 bøger i salmebogen, som også rummede tekster fra Bibelen, bønner og Luthers lille katekismus.

Det er alt sammen grundviden for Peter og Bettina Noer på præstegården i den lille by Frøslev på Mors. Peter, 51, er præst, Bettina, 50, er sygeplejerske og sammen har de fire voksne børn, som er flyttet hjemmefra. Og altså Danmarks største, private salmebogssamling.

– Vores børn driller os med, at samlingen er vores femte barn og det er også blevet vores store, fælles passion, siger Bettina.

Peter har samlet viden om bøgerne

siden sine studieår, og mens hans interesse primært går på indholdet, er det udsmykningen, der fascinerer Bettina.

– De smukke indbindinger fortæller om historiens gang og afspejler den store værdi, disse bøger har haft for de enkelte mennesker.

I dag har vi vores mobiltelefon og sociale medier, hvor vi kan lægge billeder ud af vores bagværk, strikketøj, rejser og gode gerninger. Vi har let adgang til at vise vores værd, men da verden var uden strøm og daglige opdateringer, var det om søndagen, til kirkegang, det gjaldt.

– Kvinder gik ikke så meget med smykker dengang, så det var salmebogen de udsmykkede. Når mændene havde drevet deres stude ned gennem Jylland og havde penge på lommen, så investerede de i stedet i sølv til salmebogen. Sønderjylland var et rigt område med mange sølvmede, der lavede indbindinger til salmebøgerne, og det var en eftertragtet vare dengang, fortæller Bettina.

## KÆRLIGHEDSGAVER

Man købte sin salmebog uindbundet, og så kunne man altså smykke den efterhånden, →

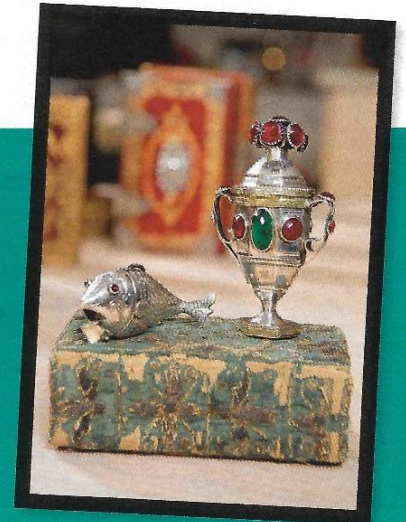


Salmebog med bind af skildpaddekjold. Fra 1708 og formentlig fra Holland.

De gjorde noget ud af salmebøgerne i gamle dage.



Salmebog fra 1779 med fordybning til briller.



## UVASKEDE KIRKEGÆNGERE

Hovedvandsægget, som her står ovenpå en salmebog, er blandt Bettinas favoritter i samlingen. Det blev brugt af de fine kvinder, der bar korsetter så tæt snørede, at de knap kunne få luft, når de sad i kirken. Blandt kirkegængerne var der mange, der ikke så tit kom i bad, så lugten kunne godt blive lidt svær at bære, og her kom hovedvandsægget ind.

– Hvis damerne blev "upasselige", altså dårlige, kunne de tage et snif af noget surt eller sødt, som var nede i ægget. Æggene var forgyldte indeni, så de kunne holde til det sur/søde pulver, og de stakkels guldsmede, som lavede hovedvandsæggenes, sad i dampene fra den blanding af kviksølv og guld, som man brugte, og de blev bindegale, fortæller Bettina.

Nederst i æggets fod er der et rum til en mønt, som ejeren kunne putte i kirkebøsser på vejen ud.

## Kvinder gik ikke så meget med smykker dengang, så det var salmebogen de udmykkede

som man fik råd. Mange satte sølvkanter på, også for at beskytte bogens hjørner, og et spænde – som det i Aakjærs sang – var også meget almindeligt. Skulle det være endnu finere, så kom der "flusser" på: Glassten, slebet som ædelsten, der havde høj værdi, fordi de var svære at få fat i.

Netop fordi salmebøgerne var forbundet med så meget status, var de også oplagte gaver, når unge mænd skulle imponere og vinde et kvindehjerter.

Et af de fine eksemplarer i parrets store samling er en rød, læderindbundet sag fra Hertugdømmerne i Tyskland. Den er fyldt med kærlighedssymboler som to sølvengle, der holder en plade, hvorpå de to elskendes initialer står. Over englene er der et hjerte med en flamme, og nedenunder er der med guld trykt et billede af en mand og en kvinde. En forlovelsesgave der gik benhårdt efter at imponere og kom i mål med det, må man formode.

Andre af de mange bøger, som er sat frem i stuen her hos Peter og Bettina, har forsolvede hænder, der griber efter hinanden, men også en helt enkel, moderne bog har fået plads.

### EN BÆVENDE DUE

I den nyere salmebog står der på første, blanke side: *Gave til mor og far, da mors syn blev nedsat i 1962. Anna og Viggo.*

– Så enkelt kan en historie også fortæl-

les, og det er primært bøgernes fantastiske historier, som, jeg synes, er så spændende, fortæller Peter.

Men også de enkelte salmers historier, er han meget fascineret af. En af hans favoritter er den om tilblivelsen af en af B.S. Ingemanns salmer.

– Ingemann var ven af familien Nyegaard, som var kendte og velhavende. Deres datter, Meta, lå i 1844 syg af tuberkulose og vidste, at hun skulle dø. Hun havde brug for opmuntring og bad Ingemann om at skrive sig en salme. I salmen beskriver han "en bævende, ængstelig due", som Gud tager hjem. Det er billedet på den unge, syge kvinde og i formuleringen ligger en trøst, som salmedigteren gav videre til Meta, da han sagde til hende, at "det er dig, som Gud bjærger", fortæller Peter.

Han kan fortælle meget mere, præsten fra Mors, og det gør han også, når Bettina og han tager ud i landet og fortæller om salmebøgerne. Det er mest ham, der fortæller, mens Bettina synger og spiller på klaver, for som de siger: "Det, vi synger, er det, vi husker".

Kan vi ikke huske det hele, er der hjælp at hente i de gamle bøger, hvor teksten nok er svær at tyde, men hvor symboler og udsmykning taler deres eget sprog om livet, som det har udfoldet sig.

Mere om Bettina og Peter Noer og salmebogssamlingen på: [salmebog.com](http://salmebog.com) ♦



## At komme vidt omkring

Måske kan det lyde lidt tørt med en artikel om gamle salmebøger. Men det behøver det sandelig ikke at være. I tilfældet på side 108 er det de meget engagerede indehavere af Danmarks største private samling, som deler ud af deres viden og udfolder historien, om dengang en salmebog også var et statussymbol, som fortalte hvem du var, når du luftede den under kirkegangen. Og når passionerede mennesker får lov at fortælle, kan selv emner, man ville have forsvoret interesse for blive virkelig gode historier. Så vi prøver ikke at være bange for at komme vidt omkring i Hendes Verden. Men kernen er selvfølgelig håndarbejdet, og jeg håber, at du også denne uge kan finde noget at kaste dig over blandt børnetøj, broderier og fine ideer til at få brugt af dine garnrester.

Tine Thøgersen  
Chefredaktør (ansvarshavende)  
tine@hendesverden.dk

Læs Hendes Verden  
på din tablet eller smartphone.  
Download appen FLIPP i  
App Store eller Google Play.  
Pris pr. udgave 25 kr.  
Gratis for Hendes Verdens  
abonnenter.